

RPO-600254/08

RPO-600254-VII-1106-08/GR/KMP

Warszawa, 23 listopada 2008 r.	
Biurowo PRAW OBYWATELSKICH	
WPE.	2008 -11- 13
ZAL.	NR 1186714

Informacja

o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Schronisku dla Nieletnich w Łańcucie

I. Wprowadzenie.

W dniu 23 października 2008 r. w Schronisku dla Nieletnich w Łańcucie, przy ul. Grunwaldzkiej 10, przebywali przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich, którzy realizowali zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji. Celem wizytacji zapobiegawczej było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania wychowanków Schroniska i dokonanie jego oceny pod kątem ochrony nieletnich przed torturami oraz okrutnym, nieludzkim i poniżającym traktowaniem albo karaniem. Wizytację prowadzili pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich: Grzegorz Dorosławski - radca w Zespole, Zbigniew Kuźma - główny specjalista i Grażyna Rdzanek - Piwowar - główny specjalista. Towarzyszyła im Bożena Małyszko - ekspert, psycholog i psychoterapeuta.

W ramach wizytacji :

- przeprowadzono rozmowę o funkcjonowaniu placówki i jego podstawowych problemach z mgr. Robertem Tendaj, Dyrektorem Schroniska;
- dokonano oględzin terenu i obiektów placówki, w tym pomieszczeń internatu przeznaczonych dla poszczególnych grup schroniskowych, trzech izb przejściowych i izby chorych, pomieszczeń warsztatów szkolnych, sali gimnastycznej, działu opieki medycznej z gabinetem stomatologa i pokojem lekarskim, łaźni dla wychowanków przebywających w izbie chorych i izbach przejściowych, biblioteki, jadalni, siłowni i spacernika;

- w oparciu o przygotowany wcześniej kwestionariusz przeprowadzono rozmowy w cztery osoby z 7 nieletnimi, spośród 27 obecnych w czasie wizyty w Schronisku;
- zebrano i przeanalizowano dokumentację placówki dotyczącą: a) funkcjonowania placówki: arkusz organizacji pracy Schroniska, protokoły Rady Pedagogicznej Schroniska b) księgę ewidencji kar i nagród, c) księgę ewidencji nowoprzybyłych umieszczonych w izbie przejściowej, d) księgę ewidencji wyłączonych z zajęć programowych i umieszczonych w izbie przejściowej ze względów wychowawczych;
- towarzyszący pracownikom Biura RPO ekspert, pedagog/psychoterapeuta - w oparciu o dokumentację medyczną, dokumentację pracy pedagoga, psychologa i zespołu diagnostycznego a także ogląd pomieszczeń działu opieki medycznej oraz dostępnych na miejscu leków i środków pomocniczych - poddała analizie warunki, zasady i możliwości udzielania pomocy medycznej i terapeutycznej wychowankom placówki.

W oparciu o powyższe czynności pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich dokonali wstępnych ustaleń, o których poinformowali Dyrektora Schroniska.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano:

- regulamin Schroniska dla Nieletnich w Łańcucie z 2001 r. ze zmianami oraz 12 załącznikami do regulaminu;
- regulamin wychowanka Schroniska dla Nieletnich w Łańcucie (bez daty);
- regulamin, który wszedł w życie z dniem 27.06.02 r., z aneksem z dnia 2.02.07 r. (odnoszący się do grupy interwencyjnej);
- regulamin izby przejściowej (bez daty);
- regulamin o niezbędnej potrzebie wyłączenia wychowanka z programowych zajęć i doraźnego umieszczenia w Izbie Przejściowej, z 20.06.2000 r.;
- regulamin pobytu wychowanka w izbie chorych;
- obejmujące okres od 04.08 r. do 30.09.08 r. sprawozdanie z dnia 30.09.08 r., z kontroli przeprowadzonej w Schronisku dla Nieletnich w Łańcucie w dniach 25-30.09.08 r. przez Sędziego Sądu Rejonowego w Łańcucie;

- korespondencję dotyczącą wydarzenia nadzwyczajnego w postaci ucieczki wychowanka P.K. w dniu 14.03.08 r. ze Schroniska wraz z notatką z postępowania wyjaśniającego przeprowadzonego przez starszego wizytatora Okręgowego Zespołu Nadzoru Pedagogicznego w Katowicach i Informacją przekazaną do Ministerstwa w dniu 14.03.08 r.;
- protokoły dwóch kontroli sanitarnych Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Łańcucie i kontroli sprawdzającej w placówce, z dnia 23.09.08 r.;
- wystąpienie pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli Delegatury w Rzeszowie w zakresie wykorzystania w latach 2005-2007 (I półrocze) środków publicznych na finansowanie pobytu nieletnich w placówkach resocjalizacyjnych, z dnia 23.08.07 r.

II. Charakterystyka Schroniska.

Schronisko dla nieletnich jest środkiem tymczasowym stosowanym wobec nieletnich, którzy ukończyli 13 lat, dokonali czynów karalnych i muszą pozostawać do dyspozycji organu procesowego ze względu na toczące się w trybie poprawczym postępowanie. Przesłanki umieszczenia w schronisku określone są w art. 27 §1 i 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t. jedn. Dz.U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 ze zm.) oraz w art. 74 § 2 u.p.n. W schronisku przeprowadzana jest diagnoza nieletniego; która staje się podstawą prowadzonego wobec niego procesu wychowawczego.

Nadzór zwierzchni nad schroniskami dla nieletnich sprawuje Minister Sprawiedliwości, poprzez prezesów sądów wojewódzkich i wyznaczone osoby. Nadzór pedagogiczny sprawują wizytatorzy Ministra Sprawiedliwości, okręgowe zespoły nadzoru pedagogicznego oraz dyrektorzy schronisk i zakładów.

W strukturach Schroniska dla Nieletnich w Łańcucie funkcjonują trzy szkoły: Szkoła Podstawowa nr 5, Gimnazjum nr 3 i Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 4, kształcąca w zawodzie ślusarz mechanik. Klasy tworzone są w zależności od składu wychowanków i ich poziomu edukacyjnego; w trakcie roku szkolnego następują zatem odpowiednie zmiany. W warsztatach jest 8 grup warsztatowych.

Schronisko dysponuje 42 miejscami (6 miejsc przypada na grupę interwencyjną). Nieletni umieszczani są w jednej z czterech grup:

- grupie interwencyjnej (dla wychowanków, którzy - zgodnie z § 29 ust.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich; Dz.U. Nr 124 poz. 1359 - powinni być umieszczeni w schronisku interwencyjnym);

- grupie diagnostycznej, w której wychowanek przebywa od czasu opuszczenia izby przejściowej (limit pobytu do 14 dni) do czasu sporządzenia o nim opinii, łącznie do 6 tygodni;

- grupie półwolnościowej, w której przebywają nieletni z najwyższym stopniem resocjalizacji, według systemu oceniania panującego w Schronisku;

- grupie zwykłej internatowej.

W roku szkolnym 2007/2008 do Schroniska przybyło 64 wychowanków, 21 zostało zwolnionych, a 30 wyjechało do zakładu poprawczego (niepełne wykorzystanie miejsc, zwłaszcza w okresie od grudnia 2007 r. do marca 2008 r., wiązało się z szerokim zakresem prowadzonych remontów; jedną z grup przywrócono dopiero od kwietnia 2008r.). W końcu czerwca 2008 r. w placówce przebywało 40 wychowanków. W dniu wizytacji w ewidencji Schroniska było 27 wychowanków - wszyscy obecni.

Schronisko mieści się od 1955 r. w budynku dawnego aresztu, opodal siedziby Sądu. Obiekt ten podlega stałej modernizacji - w ub. roku szkolnym wyremontowano łazienkę w pomieszczeniach grupy interwencyjnej, łaźnię w rejonie starej grupy interwencyjnej i izbę chorych, zaadaptowano pomieszczenia biurowe na bibliotekę, wyposażono bibliotekę i gabinet dyrektora szkół w meble wykonane na warsztatach, zaadaptowano pomieszczenie po bibliotece na pokój do zajęć socjoterapeutycznych. Obecnie prowadzony jest remont w kolejnej grupie internatowej, dokonywana jest wymiana drzwi w sypialniach i wykładzin podłogowych. W następstwie ostatniej kontroli Sanepidu (23.09.08 r.) nakazano zapewnić zgodność z wymogami higieniczno-sanitarnymi - do 31.12.09 r. - przewodów kanalizacyjnych, powierzchni podłogi, ścian i drzwi, a także części sprzętu kuchennego w bloku żywienia Schroniska.

Grupy wychowawcze mają do swej dyspozycji odrębne pomieszczenia z kilkoma sypialniami, wyposażonymi w łóżka i ścienne półki; świetlicą, w której wychowankowie mogą przygotowywać się do zajęć w szkole i oglądać telewizję (sypialnie w czasie dnia są zamknięte); czystego, wyremontowanego bloku sanitarnego i pokoju wychowawców. W czasie wizytacji pomieszczenia jednej grupy były wyłączone z użytku. Spowodowało to, że w najnowocześniejszych pomieszczeniach przeznaczonych dla grupy interwencyjnej przebywała grupa schroniskowa, zaś grupa interwencyjna (aktualnie 3 nieletnich) - w izbach przejściowych. Remont ma być zakończony do 15.12.br.

Na przyległym terenie znajduje się spacernik o wymiarach 40 x 10 m pokryty sztuczną trawą i otoczony 4-metrowym murem z rozpiętą na nim siatką, a za nim niewielki, ogrodzony siatką teren, z którego korzystają wyłącznie nieletni z grupy „półwolnościowej”. Ogrodzenie Schroniska, spacernik, hole główne, klatki schodowe, sala gimnastyczna, jadalnia, izby przejściowe, izba chorych i pomieszczenia grupy interwencyjnej są monitorowane. Nagrania przechowywane są przez 7 dni.

III. Ogląd obiektu i terenu Ośrodka.

Dzięki dokonywanym sukcesywnie remontom schronisko zapewnia wychowankom dobre warunki bytowe i higieniczne.

Uwagi:

- a. przemieszczenia wychowanków dokonane dla potrzeb remontu nie mogą być przedłużane, gdyż standard pobytu nieletnich w izbie przejściowej nie jest identyczny z pobytom w pomieszczeniach grupy interwencyjnej. Nie można zgodzić się z opinią, że organizacja dnia nieletnich przebywających w izbach przejściowych jest taka, jak w grupie interwencyjnej - ich izolacja może być znacznie większa (nie tylko odseparowani są od pozostałych wychowanków schroniska, ale także ograniczone są ich wzajemne kontakty),
- b. w wydzielonej, na potrzeby warsztatów, części Schroniska nie ma łazienki, gdzie mogliby wykapać się nieletni, którzy skończyli zajęcia w pracowniach (obróbki ręcznej drewna, obróbki mechanicznej drewna, grubościowce lub kuźni/spawalni). W dniu wizytacji w ubikacji dla wychowanków nie było ani mydła, ani ręczników. W tej sekcji nie ma też miejsca gdzie grupa, która

skończyła zajęcia (liczba godzin zajęć warsztatowych została zmniejszona), mogłaby spędzić przerwę.

IV. Rozmowy przeprowadzone z wychowankami.

Przeprowadzone rozmowy dostarczyły informacji o stanie przestrzegania w Schronisku - w ocenie samych wychowanków - ich poszczególnych praw. Rozmawiano z 7 nieletnimi, reprezentantami wszystkich 4 grup.

Wszyscy wychowankowie, z którymi rozmawiano stwierdzili, że są w placówce dobrze traktowani przez wychowawców. Jednak chęć niesienia pomocy przez wychowawców została oceniona przez 2 z nich gorzej - jako znośna („lepiej nie pytać, nie stwarzać im problemów”). Nieletni nie spotkali się w Schronisku z żadną formą poniżania (jeden nieletni, na którego, jak twierdził - „pokrzykiwano” podkreślał, że wychowawcy nie używali wulgarnych słów). Ankietowani byli zgodni co do tego, że ich życie prywatne i rodzinne jest chronione. Podali, że znają regulamin placówki (tylko jeden z chłopców stwierdził, że zapomniał jego treść) i wiedzą, gdzie jest dostępny. Spośród nieletnich, z którymi rozmawiano 4 podało, że znają zasady wnoszenia skarg na postępowanie kadry Schroniska (choć dodawali, że „nie jest to dobrze widziane”, „i tak nic to nie da, bo administracja wie swoje”).

Niemal połowa wychowanków (3) dobrze oceniła zasady karania w placówce, jednak aż 3 innych nie chciało się na ten temat wypowiadać, zaś jeden uznał, że są one złe (niechęć wyrażali nieletni, którzy mieli za sobą „doraźne” pobyty w izbie przejściowej). Niemal wszyscy nieletni, z którymi rozmawiano, uważali „doraźne” umieszczenie w izbie przejściowej za jedną z kar, co więcej - w zasadzie bezterminową („mówią, że mogą trzymać na przejściówce, ile chcą”). Jeden z nieletnich wśród katalogu kar stosowanych w Schronisku wymienił także inną, nieregulaminową karę - tygodniowy zakaz palenia.

Brak ochrony przed patologią (wymuszeniami, dokuczaniem, wyzyskiem, przestępczością) zasygnalizowało dwóch wychowanków. Większość jednak czuje się bezpiecznie, głównie z uwagi na dyscyplinę i kontrolę w Schronisku („aż do przesady”), a także poczucie, że mogą liczyć na pomoc kierownika lub wychowawcy.

Spośród 7 nieletnich z którymi rozmawiano 3 uznało, że w Ośrodku nie ma osób godnych zaufania, „do których można zwrócić się bez żadnych obaw”, pozostali wymienili wychowawcę (2), kierownika internatu (1) i pedagoga (1).

Jeden nieletni zadeklarował przynależność do tzw. drugiego życia („poza zasadami Schroniska mamy swoje zasady”).

Warunki bytowe - z wyjątkiem izby przejściowej („ciasno i duszno”, „kaloryfer nie grzeje, gdy jest zimno”) - były oceniane dobrze. Większość rozmówców nie miała zastrzeżeń do warunków higienicznych, jednak aż 3 zgłosiło, że kąpiel co dwa dni to za mało, zaś 2 wychowanków wskazało, że po zajęciach w warsztatach nie ma możliwości umycia się („co najwyżej w umywalce”, „trzeba iść bezpośrednio od szkoły”). Zgłaszanym problemem był też brak rękawiczek do sprzątania w ubikacji. Wyżywienie uznano generalnie za dobre (dwie zgłoszone uwagi dotyczyły nieuwzględniania wymogów sanitarnych: „kucharki nie noszą czepka”).

Opieka lekarska była oceniana różnorodnie - zdecydowanie gorzej przez nieletnich, którzy mieli w tym zakresie jakieś potrzeby: „lekarz nie chce kierować na dodatkowe badania, choć z wcześniejszej dokumentacji wynika, że są takie wskazania”, „nie chcą wyleczyć zęba, nawet odpłatnie”, „psychiatra daje taką diagnozę, jaką każe dyrektor”, a nawet: „pogotowia się nie wzywa, wychowawca każe czekać do rana” (dwóch innych rozmówców podało jednak, że do nich zostało ono wezwane - w jednym przypadku chodziło o samookaleczenie, drugi nieletni został po bójce przewieziony do szpitala, gdzie miał zszytą ranę głowy).

Część ankietowanych zgłosiła trudności w kontaktach z rodziną („odwiedziny raz w miesiącu to stanowczo za mało, skoro współpraca z rodzicami ma dawać lepsze efekty”), jak też problem zatrzymywania korespondencji („u wychowawcy jest może 70 listów”).

Wychowankowie różnie ocenili także możliwość korzystania z zajęć sportowych i przebywania na wolnym powietrzu („na siłownię i na salę wychodzimy często, na spacer - bardzo rzadko”) i zajęć kulturalno-oświatowych („poza schroniskiem, za zgodą sądu”), nie zgłaszali natomiast uwag co do dostępu do biblioteki i telewizji.

Niepokoić może, że na pytanie o uczestnictwo w zajęciach wyrównawczych lub terapeutycznych odpowiedziało twierdząco tylko dwóch nieletnich; w jednym wypadku dotyczyło to cotygodniowych zajęć socjoterapeutycznych prowadzonych przez pedagoga. Żaden z wychowanków nie wiedział też, czy ma indywidualny plan resocjalizacji.

V. Analiza dokumentacji Ośrodka.

Aktem, który powinien regulować wewnętrzne funkcjonowanie Schroniska jest *Regulamin Schroniska dla Nieletnich w Łańcucie z 2001 r., ze zmianami oraz załącznikami.*

Wątpliwości budzi równoległe funkcjonowanie licznych regulaminów, wymienionych w pkt 1 Informacji. Trudno ocenić, które są obowiązujące (*Regulamin o niezbędnej potrzebie wyłączenia wychowanka z programowych zajęć i doraźnego umieszczenia w izbie przejściowej z 20.06.2000 r.* opiera się o przepisy nieobowiązującego już rozrządzenia w sprawie rodzajów i organizacji schronisk oraz dawnego Statutu Schroniska) i czy ich treść jest spójna z *Regulaminem Schroniska* (np. *Regulamin wychowanka Schroniska dla Nieletnich w Łańcucie* w części I-IV powinien być powtórzeniem zapisów cz VII *Regulaminu Schroniska*, tymczasem pomija, przykładowo, istotne z punktu widzenia ochrony praw nieletnich zapisy dotyczące procedury obowiązującej przy stosowaniu środków dyscyplinarnych). Problematyka funkcjonowania grupy interwencyjnej, a także izby przejściowej musi znaleźć się w zasadniczym dla Schroniska akcie, tj. *Regulaminie Schroniska*. Tworzenie dodatkowych regulacji nie ma zresztą oparcia w prawie (§14 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - Dz.U. Nr 124, poz. 1359). Jest też nieracjonalne - prowadzi do chaosu (powielanie tych samych lub zbliżonych zapisów w różnych regulaminach utrudnia wychwycenie odrębności i orientację w całości) i sprzyja błędom (np. w *Regulaminie* dotyczącym funkcjonowania grupy interwencyjnej w pkt I napisano, że są do niej kierowani „nieletni odpowiadający przed sądem na zasadach przewidzianych w kodeksie karnym”). Co więcej, dodatkowe regulacje dotyczące „doraźnego” stosowania izby przejściowej są sprzeczne z treścią przepisu, na którym powinny się opierać, tj. § 25 ust. 1 pkt 4 w/wym. rozporządzenia. Przepis

ten dopuszcza umieszczenie nieletniego w izbie przejściowej wówczas, gdy uzasadnia to konieczność zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w zakładzie (nie zaś - względy wychowawcze) i jedynie na czas określony (nie ma tu zatem zastosowania §51 ust.1 rozporządzenia określający limit pobytu na 14 dni, natomiast do dyrektora należy ustalenie okresu wystarczającego dla oddalenia zagrożenia bezpieczeństwa i porządku). Rozszerzająca interpretacja stosowana w regulacjach, o których mowa, a co za tym idzie - utrwalona, jak się wydaje, praktyka - jest zatem niedopuszczalna. Dodatkowo pkt 2 *Regulaminu izby przejściowej* wyłączył wobec wychowanków umieszczonych w izbie przejściowej w tym trybie możliwość indywidualnego decydowania o ich dopuszczeniu do zajęć dydaktycznych i wychowawczych (tymczasem § 51 ust. 3, podobnie jak ust. 5 w/wym. rozporządzenia, powinien mieć zastosowanie do obu rodzajów umieszczenia w tej izbie). Potwierdza to nazwa kolejnego dokumentu, *Regulaminu o niezbędnej potrzebie wyłączenia wychowanka z programowych zajęć i doraźnego umieszczenia w Izbie Przejściowej* (który zresztą nie powinien być stosowany, gdyż powstał w oparciu o nieobowiązujące już przepisy, a jego zapisy niemal w całości budzą wątpliwości). Regulamin ten wprowadza stosowany w Schronisku *Protokół o potrzebie wyłączenia wychowanka z programowych zajęć i doraźnego umieszczenia w „izbie przejściowej” - w celu zapewnienia mu pełnego bezpieczeństwa lub zapobieżenia wydarzeniu nadzwyczajnemu*. Z treści tych protokołów - w części dotyczącej przyczyn umieszczenia w izbie - jasno wynika, że cel umieszczenia wychowanków w izbie przejściowej zazwyczaj nie pokrywa się z celami określonymi w §1 pkt 1-5 *Regulaminu o niezbędnej potrzebie* oraz w § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia.

W 2008 r., do dnia wizyty, było 22 przypadków „doraźnego” umieszczenia nieletnich w izbie przejściowej. Analiza wyżej wspomnianych protokołów oraz Książki ewidencji wychowanków wyłączonych z zajęć programowych i umieszczonych w izbie przejściowej ze względów wychowawczych dowodzi, że izolacja taka jest w istocie stosowana w miejsce środka dyscyplinarnego (standardy międzynarodowe nie dopuszczają stosowania w tym charakterze odizolowania), a niekiedy nawet w miejsce środka przymusu bezpośredniego (środki takie są dozwolone jedynie na niezbędny czas, w ściśle określonych przypadkach i pod ścisłą

kontrolą). Dopisane w protokołach przyczyny umieszczenia w izbie to najczęściej agresja czy przemoc wobec kolegi lub planowanie ucieczki. Wychowanek zwykle przebywa w izbie dotąd, dopóki nie zadeklaruje skruchy. Nie zawsze przestrzegane są nawet niewłaściwie zastosowane przepisy (jeden z wychowanków przebywał w izbie przejściowej prawie 17 dni), brak też podpisu osoby odpowiedzialnej za jego zwolnienie oraz - od dnia 13.10.08 r. do daty wizyty - jakichkolwiek wpisów dotyczących ostatniego wychowanka, umieszczonego w izbie przejściowej w dniu 11.10.08 r.

W Schronisku, jak podał Dyrektor, nie są stosowane środki przymusu bezpośredniego. Izba izolacyjna została zamieniona w izbę przejściową.

W 2007 r. zastosowano wobec wychowanków 199 nagród i 65 środków dyscyplinarnych, natomiast w 2008 r., do dnia wizyty, odpowiednio: 145 i 71. Stosowane nagrody to głównie: pochwała, rozmowa telefoniczna, nagroda pieniężna; rzadziej - przepustka czy anulowanie środka dyscyplinarnego, natomiast kary to: upomnienie, nagana, powiadomienie sądu, przeniesienie do grupy interwencyjnej (ostatni środek zawsze, co podkreślił Dyrektor, po uzyskaniu postanowienia sądu).

Kategoria „wydarzenia nadzwyczajne” nie jest zdefiniowana w przepisach regulujących funkcjonowanie placówek dla nieletnich podległych Ministrowi Sprawiedliwości (§97 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, a także §2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 września 2001 r. w sprawie zakresu i trybu współdziałania zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich z Policją w wypadku zagrożenia bezpieczeństwa tych placówek - Dz. U. z dnia 8 października 2001 r. - w którym opisane są i przykładowo wymienione „zdarzenia” zagrażające bezpieczeństwu).

Jedyną w ostatnim czasie ucieczką ze Schroniska miała miejsce w dniu 14.03.08 r. z placu przed placówką - podczas wynoszenia i wnoszenia stąd materiałów do warsztatów szkolnych jeden z wychowanków przeskoczył przez bramę wjazdową. W następstwie postępowania wyjaśniającego w sprawie przeprowadzonego przez wizytatora Okręgowego Zespołu Nadzoru Pedagogicznego w Katowicach uzgodniono i doprecyzowano zalecenia - brama ma zostać zmodernizowana; zwiększono nadzór

nad wychowankami podczas prac poza budynkiem warsztatu i poprawiono kryteria naboru do takich prac. O zdarzeniu poinformowany został właściwy departament Ministerstwa Sprawiedliwości.

VI. Ocena traktowania wychowanków w Ośrodku.

Uzyskane informacje wskazują, że wychowankowie dość dobrze oceniają warunki, jakie im stworzono w Schronisku. Zgłaszane przez nich uwagi świadczą o tym, że zwracają uwagę na uchybienia w funkcjonowaniu placówki, dyskutują o nich, a nawet zgłaszają wychowawcom (3 spośród 7 nieletnich stwierdziło, że w placówce szanowane jest ich prawo do wypowiedzania się o swoich sprawach).

Z uwagi na stan przestrzegania praw nieletnich i sposób ich traktowania niekorzystnie rokują:

- utrwalona praktyka niewłaściwego stosowania „doraźnego” umieszczenia w izbie przejściowej. Możliwość kilkunastodniowego umieszczania nieletniego w przejściówce „ze względów wychowawczych” (w istocie najsurowszy „w ramach schroniska” środek dyscyplinarny) nie ma podstaw prawnych i powinna być natychmiast wyeliminowana. Takiej izolacji nie wolno stosować - Reguły NZ dotyczące ochrony nieletnich pozbawionych wolności (rezolucja ZO 45/113; reguła 67) stanowią, że przetrzymywanie w izolatce ze względów dyscyplinarnych powinno być bezwzględnie zabronione. Rozwiązanie takie nie może być także stosowane w miejsce cywilizowanych, jasnych reguł związanych z użyciem środka przymusu;

- automatyczne wyłączenie z zajęć programowych nieletniego umieszczonego „doraźnie” w izbie przejściowej (dodatkowo, jak się wydaje - niezgodne z przepisami rozporządzenia z dnia 17 października 2001 r.). Jest ono tym bardziej niedopuszczalne, że zasadą postępowania z nieletnimi jest indywidualizacja,

- brak jednego aktu, określającego wewnętrzny porządek funkcjonowania Schroniska (zasygnalizowane wyżej kwestie, opisane szerzej w cz. 5, ilustrują pilną potrzebę zrewidowania wewnętrznych regulacji schroniska i opracowania jednego Regulaminu).

- brak w Regulaminie Schroniska zapisu o możliwości odwołania się wychowanka od decyzji Dyrektora o zastosowaniu wobec niego środka dyscyplinarnego czy też o umieszczeniu w izbie przejściowej na podstawie § 25 ust. 1

pkt 4 Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. (podobnie, jak ma to miejsce w przypadku zastosowania środka przymusu). Ogólnie zapisane prawo wychowanka do składania skarg, wobec treści gwarancji zawartej w art. 78 Konstytucji RP, nie wydaje się wystarczające. Do Regulaminu nie wprowadzono też innych istotnych zapisów, np. dotyczących zasad używania wyrobów tytoniowych;

- z punktu widzenia ochrony praw wychowanków fundamentalną kwestią jest legalność pobytu wychowanków w Schronisku. Ustalenia zawarte w sprawozdaniu Sędziego nadzorującego wskazują na konieczność stałego monitorowania praktyki przyjęć do schroniska, przedłużania pobytów, a zwłaszcza zwalniania ze schroniska. Niezalegalizowany pobyt oznacza bezprawne pobawienie wolności nieletniego.

Z wypowiedzi Dyrektora wynika, że w ostatnich latach nie było prowadzonych postępowań dyscyplinarnych ani karnych przeciwko pracownikom Schroniska, nie było skarg do organów nadzoru, nie wnoszono też pozwów cywilnych.

Zaznaczyć trzeba, że problemy związane zapewnieniem wychowankom właściwej opieki medycznej i psychologicznej przedstawione zostały odrębnie w załączonej ekspertyzie.

VII. Wnioski i zalecenia.

Należy docenić systematyczne starania Dyrektora i kadry Schroniska na rzecz poprawy warunków pobytu nieletnich - zarówno bytowych, jak wychowawczych. Daje to także nadzieję na sprawne usunięcie dostrzeżonych uchybień:

1. Regulamin Schroniska powinien stanowić jedną całość; wymaga zatem uporządkowania, a przede wszystkim wprowadzenia do niego, po zmodyfikowaniu, części zapisów innych regulaminów obowiązujących w placówce.
2. Szczególną uwagę należy poświęcić problemom związanym z „doraźnym” umieszczaniem nieletniego w izbie przejściowej. Umieszczenie, które pozostaje bez związku z zapewnieniem bezpieczeństwa i porządku placówki, stosowane na czas nieokreślony (limitowane przepisem, który nie ma zastosowania do umieszczenia w tym trybie) jest poważnym naruszeniem praw nieletniego.
3. Należy przywrócić funkcjonowanie izby izolacyjnej jako środka przymusu bezpośredniego (a tym samym gwarancję minimalizacji długości pobytu

nieletnich w izolacji i odpowiedniej kontroli tego pobytu w przypadkach, gdy dopuszczają to przepisy).

4. Konieczna jest realizacja postulatów, które pozwolą poprawić jakość funkcjonowania placówki (właściwe rozmieszczenie grup po zakończeniu prac remontowych; umożliwienie codziennych kąpieli oraz kąpieli po zajęciach warsztatowych; wprowadzenie zasady, że nieletni codziennie przebywają na świeżym powietrzu; przestrzeganie przez panie kucharki obowiązku nakrywania głowy i in.).
5. Rozwiązanie problemów związanych z legalnością pobytu nieletnich ujawnionych w sprawozdaniu sędziego nadzorującego Schronisko w niewielkim stopniu zależy od kierownictwa i kadry Schroniska, jednak z punktu widzenia ochrony praw nieletnich ma znaczenie podstawowe. Każdy bezpodstawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania (art.41 ust.5 Konstytucji RP). Konieczne jest eliminowanie przypadków opóźnionego przekazywania przez Sądy dokumentów, które mogą dać podstawę do przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku lub zwolnienia z niego. Wątpliwości dotyczące kompletności dokumentacji, która daje podstawę do zwolnienia wychowanka ze schroniska powinny być usunięte przez odpowiednią zmianę przepisów lub - gdy są nieuzasadnione - poprzez szkolenia sędziów.
6. Należy rozważyć dobre i złe strony funkcjonowania schronisk o charakterze mieszanym (zwykłych z grupami interwencyjnymi lub odwrotnie). Obecna sytuacja generuje niektóre problemy (organizowanie odrębnych zajęć, odpowiednich pomieszczeń, opracowywanie odrębnych „standardów” postępowania z wychowankami).
7. Należy rozważyć dokładne określenie kategorii „wydarzenia nadzwyczajne”. Zalecenia wydawane w następstwie prowadzonych postępowań wyjaśniających mogą prowadzić do zmniejszenia liczby pobić, bójek, znęcania się i innych tego typu zdarzeń, a tym samym przyczynić się do poprawy traktowania nieletnich w schroniskach i zakładach.

Ważne wnioski przedstawione w załączonej ekspertyzie dotyczą:

8. Poprawy jakości opieki medycznej w Schronisku (słabą jej ocenę potwierdzają rozmowy z wychowankami).
9. Potrzeby zatrudnienia w placówce instruktora terapii uzależnień lub skierowania na szkolenie już zatrudnionej osoby, zarówno do pracy z wychowankami jak i z rodzicami (wątpliwości budzi praktyka zezwalania - w warunkach, które jednak nie zostały określone w obowiązującym Regulaminie - na używanie wyrobów tytoniowych przez wychowanków, jednak ewentualne zakazy w tym względzie bezwzględnie muszą być również połączone z prowadzeniem terapii. Generalnie - rozważyć należy zmianę przestarzałego rozporządzenia z dnia 7 maja 1983 r. w sprawie zasad i trybu postępowania w przedmiocie leczenia odwykowego osób uzależnionych od alkoholu umieszczonych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich; Dz.U. Nr 25, poz.112).
10. Bezwzględnej konieczności prowadzenia wśród pracowników i wychowanków akcji edukacyjnej w związku z zagrożeniami związanymi z zakażeniem chorobami przenoszonymi drogą krwiopochodną lub płciową. Problem ten ma wymiar generalny.

Wszystkie zgłoszone uwagi wymagają współpracy z organami nadzoru. Kwestią wymagającą bezzwłocznych działań jest zmiana utrwalonej praktyki bezprawnego izolowania nieletnich w izbach przejściowych „ze względów wychowawczych”.

Załącznik

Gregorz Dorostawski
mgr Zdzisław Kuzma
Główny Specjalista

dr Grażyna Fijałk
Główny Specjalista